

Anpassning för elever med funktionsnedsättning

Lärrarhandledningarna till de olika stegen i kartläggningsmaterialet beskriver hur du kan anpassa kartläggningen så att den fungerar för en elev vars fysiska, psykiska eller intellektuella förmåga är begränsad. Här kan du läsa om hur du anpassar i olika situationer och var du kan hitta mer information.

Om en nyanländ elev har någon funktionsnedsättning utreder skolan om eleven tillhör specialskolans målgrupp eller har behov av specialpedagogiskt stöd på samma sätt som för andra elever. Skolan kan få hjälp med utredningen av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) som ger specialpedagogiskt stöd, information och utbildning. Vid SPSM:s nationella resurscenter genomförs vid behov specialpedagogiska kartläggningar och utredningar av elever

- med synnedsättning med eller utan ytterligare funktionsnedsättning,
- med grav språkstörning,
- som är döva eller har hörselnedsättning i kombination med utvecklingsstörning
- med dövblindhet.

Utredningar görs av team med olika kompetenser i samverkan med pedagoger från skolan och andra viktiga personer kring eleven. Målet med en utredning är att göra en kartläggning för att belysa och tydliggöra hur närmiljön kan utvecklas för att tillmötesgå barns och elevers behov.

På SPSM:s webbplats www.spsm.se kan du läsa mer om följande funktionsnedsättningar:

- döv eller nedsatt hörsel
- döv eller nedsatt hörsel i kombination med ytterligare funktionsnedsättningar
- läs- och skrivsvårigheter/dyslexi
- matematiska svårigheter
- medicinska funktionsnedsättningar
- neuropsykiatriska funktionsnedsättningar
- rörelsehinder
- synnedsättning
- syn- och hörselnedsättning eller dövblindhet
- språkstörning
- utvecklingsstörning.

På SPSM:s webbsida *Mötas* kan du också läsa mer om flerspråkighet och funktionsnedsättning i den mångkulturella skolan i samband med kartläggning av nyanlända elever: www.spsm.se/motas

SPSM erbjuder även hjälp med utredningar. Du kan [söka stöd](#) via deras webbplats.

Hur kan kartläggningen anpassas?

Gå igenom informationen om eleven och eventuella kartläggningsprofiler och dokumentationsunderlag. Om informationen visar att eleven har någon funktionsnedsättning behöver du anpassa kartläggningen.

Sätt dig in i hur du kan anpassa uppgifterna så att eleven kan genomföra dem på ett rättvisande sätt. Utmaningen ligger i att anpassa uppgiften till elevens förutsättningar samtidigt som uppgiften fortfarande kartlägger det den är tänkt att

kartlägga. För elever med läs- och skrivsvårigheter kan du till exempel använda uppläsning och uppspelning av texter.

I Steg 1 finns det också ett kompletterande samtalsunderlag för elever med funktionsnedsättning som vänder sig till vårdnadshavare.

Det är viktigt att alla kartläggningssamtal präglas av ett interkulturellt förhållningssätt.

[Mer information om interkulturella möten](#)

Anpassning för elever med nedsatt rörelseförmåga

Om eleven har nedsatt rörelseförmåga är det lämpligt att anpassa rörelseuppgifterna. Ni kan göra en annan aktivitet eller använda annan utrustning, eller dela upp arbetet i lämpliga arbetspass.

[Mer information om rörelsehinder](#)

Anpassning för elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Om eleven har ett begränsat arbetsminne kan det vara svårt med långa instruktioner. Använd då korta enkla meningar i samtalet. Ibland kan det underlätta att ge eleven olika svarsalternativ. Använd gärna bilder som stöd när det är lämpligt.

Om eleven har svårt att koncentrera sig kan du dela upp kartläggningen på korta pass. Korta pass kan även vara lämpligt för elever med andra funktionsnedsättningar. Ta hänsyn till det vid planering av kartläggningen och vid bokning av tolk.

[Mer information om neuropsykiatrisk funktionsnedsättning](#)

Anpassning för elever med hörselnedsättning

Har eleven en svår hörselnedsättning eller är döv kan det innebära att eleven inte har något talat språk. Då är det mycket svårt att kartlägga elevens läsförmåga. Om eleven har lärt sig teckenspråk i sitt hemland finns möjlighet att genomföra kartläggningen med en modersmåls lärare som använder samma teckenspråk som eleven. Men denna kompetens kan vara svår att hitta eftersom varje land har sitt eget teckenspråk. I dessa fall kan det vara lämpligt att ta kontakt med SPSM.

Fungerande kommunikation är ett villkor för att en elev med en hörselnedsättning ska kunna tillgodogöra sig instruktionerna vid kartläggningssamtalet. Elever med hörselnedsättning bör få goda förutsättningar att "höra" så bra som möjligt för att kunna lägga sin energi på uppgifterna.

Här är några praktiska tips som kan underlätta för eleven:

- Använd elevens modersmål.
- Se till att ljudmiljön är så god som möjligt – ett tyst rum, utan bakgrundsbuller eller brus med god akustik.
- Kontrollera att slinga och mikrofon fungerar.
- Se till att eleven har väl utprovad hörteknisk utrustning (kontakta Hörselhabiliteringen i landstinget).
- Sitt nära eleven och se till att ditt ansikte och att dina läppar är tydliga för eleven.
- Sitt inte i motljus. Låt eleven ha ryggen mot eventuella ljusinsläpp. Då faller ljuset på den som talar och det blir lättare att talavläsa.

Ju bättre eleven ser dina läppar och ditt ansikte när du talar desto bättre uppfattar eleven vad du säger. Det eleven inte uppfattar av talet kan hon eller han gissa sig till av sammanhanget. Tecken som stöd till talet kan också underlätta, liksom annan visuell förstärkning. Det krävs mycket av mentala, kognitiva processer när en elev ska avläsa tal. Eleven kan bli väldigt trött och då kan det vara bra att få pauser, undvik då ansträngande ljudmiljöer till exempel i korridoren när andra elever har paus där.

Mer information om hörselnedsättning hittar du på [SPSM:s webbplats](#) samt på www.horselboken.se

Anpassning för elever med blindhet och synnedsättning

Om du misstänker att eleven har en synnedsättning kan du ta hjälp av elevhälsan i arbetet med att anpassa kartläggningen. Du kan bland annat behöva förstora texter och bilder och förstärka färger och kontraster. För elever med svår synnedsättning kan du läsa upp texterna och beskriva bilderna. Om det är lämpligt kan tolken läsa in texterna i förväg. Tänk på att en uppläst text inte kartlägger läs-förståelse utan bara elevens förmåga att förstå innehållet i en text. För elever med svår synnedsättning tar du hjälp från SPSM.

I Sverige finns bara specialskolor för elever med synnedsättning, svår synnedsättning eller blindhet i kombination med ytterligare funktionsnedsättning.

Anpassningar av kartläggningsmaterialet:

- Förstora text och bilder. Detta gäller elever med måttlig till svår synnedsättning.
- Använd digitala hjälpmedel för att förstora texten, ställ in färger och kontraster.
- Använd konkret material.
- Ta reda på vilka format och verktyg för att läsa och skriva en elev med svår synnedsättning eller blindhet är van vid sedan tidigare. Det kan vara Perkins-maskin, dator, reglett, rit-muff eller taktila bilder.
- Utöka tiden vid behov om 70 minuter är för kort. Det kan ta cirka tre gånger så lång tid att läsa punktskrift som att läsa svartskrift. Tänk då på att lägga in flera pauser eller dela upp samtalet på flera tillfällen.
- Kontakta SPSM om du behöver framställa texter i punktskrift på vissa språk.
- Låt eleven lyssna på texter, gärna flera gånger vid behov (t.ex. faktatexter). Tolken kan läsa upp texten.
- Använd bildbeskrivningar i alla uppgifter där bilden har betydelse för möjligheten att lösa uppgiften.

Så här kan du göra en bildbeskrivning steg för steg

1. Bakgrundsinformation
 - a. Ange vad bilden föreställer.
 - b. Beroende på vilken typ av litteratur det är kan du ange i vilken teknik bilden är gjord, som foto, akvarell, målning, seriebild eller tankeblor.
 - c. När det finns ett diagram eller en schematisk bild börjar du med att ange typ av diagram eller schema.
2. Översikt
 - a. Beskriv flödesscheman och sammanhang, lösryckta meningar eller ord från bilden hjälper inte eleven.
 - b. Tala om vad ett diagram eller en schematisk bild beskriver.
 - c. Beskriv miljön och huvudfigurer i till exempel sagor och böcker.
 - d. Beskriv storleksförhållanden och gärna med kroppen som referens.
 - e. Ange lägesbeskrivningar med hjälp av prepositioner.

3. Beskriv bilden mer detaljrikt
 - a. Beskriv alla detaljer så korrekt som möjligt med vedertagen terminologi.
 - b. Om det är ett diagram eller en schematisk bild fortsätter du med bildbeskrivningen av de olika delarna i diagrammets eller schemats resultat.
4. Summering
 - a. Korrekturläs alltid din egen text och var noga med att ge korrekta sidhänvisningar.

[Mer information om synnedsättning.](#)

Mer information om extra Anpassning, särskilt stöd och om grundskola och gymnasieskola finns i Skolverkets allmänna råd och stödmaterial:

- Skolverkets allmänna råd [Arbete med extra Anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram](#).
- Skolverkets allmänna råd [Mottagande i grundskolan och i gymnasieskolan](#).
- Skolverkets stödmaterial [Stödinsatser i utbildningen – om ledning och stimulans, extra Anpassningar och särskilt stöd](#).
- Skolverkets information om särskolan riktad till föräldrar och vårdnadshavare [Grundskolan och gymnasieskolan – för nyanlända](#). Broschyren finns översatt till flera språk.

Var uppmärksam på elevens reaktioner:

Nyanlända elever kan bära på traumatiska erfarenheter och i kartläggningsprocessen är det viktigt att ta hänsyn till det. Upplevelserna kan leda till posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) som gör eleven lättirriterad, lättskrämmd, deprimerad eller ger koncentrationssvårigheter.

Ibland kan det vara svårt att avgöra om eleven har en funktionsnedsättning eller om det är andra svårigheter som gör att eleven har svårt att genomföra kartläggningen. Tänk därför på att symptom under kartläggningen som liknar en funktionsnedsättning i stället kan vara till exempel PTSD. [Läs mer om PTSD på SPSM:s webbsida Mötas](#).

Texten i detta dokument är framtagen i samarbete med SPSM.